

Juridiskie aspekti kapitāla daļu maiņas darījumos

Ja atskatāmies vēsturē un laikos, kad nauda vēl nebija kļuvusi par galveno maksāšanas līdzekli vai pat vēl nebija sastopama vispār, preču un pakalpojumu aprīte notika maiņas ceļā. Maiņas līgums mūsdienās ir zaudējis seno laiku nozīmību, tomēr par šāda līguma noslēgšanas iespējamību nevajadzētu aizmirst.

Arī komerciesībās ir pieļaujama maiņas līguma noslēgšana, proti, Komerclikuma 188. panta pirmajā daļā ir nostiprināts civiltiesiskās apgrozības pamatprincips, kas piešķir dalībniekam tiesības brīvi atsavināt sev piederošo daļu. Šis princips gan nav absolūts, tas attiecināms tikai uz vienu no kapitāla daļu atsavināšanas veidiem – pārdošanu.

Dalībnieku piekrišana kapitāla daļu maiņai

Kapitāla daļu maiņas gadījumā dalībnieka rīcības brīvību likums ierobežo ar pārējo dalībnieku piekrišanas saņemšanu. Turklāt dalībniekiem piekrišana jāizsaka dalībnieku lēmumā.

Realizējot komerciesībās atzīto privātautonomijas principu, dalībnieki sabiedrības statūtos¹ var noteikt īpašu kārtību gadījumiem, kad dalībnieki slēdz kapitāla daļu maiņas darījumu²,

vai nenoteikt nekādu kārtību, bet paredzēt, ka pārējo dalībnieku piekrišana kapitāla daļu maiņai nav nepieciešama.

Gadījumā, ja dalībnieki statūtos nav paredzējuši atšķirīgu kārtību kapitāla daļu maiņas darījumam, kapitāla daļu maiņas darījuma spēkā esamības priekšnoteikums ir dalībnieku lēmumā izteikta dalībnieku piekrišana. Turklāt likums imperatīvi nenosaka, ka šāds lēmums jāpieņem dalībnieku sapulcē. **Izmantojot Komerclikuma 215. pantā noteikto kārtību, dalībniekiem ir tiesības lēmumu par piekrišanu kapitāla daļu maiņai vai par atteikumu šādam darījumam pieņemt bez dalībnieku sapulces sasaukšanas.** Tas nozīmē, ka dalībnieki savu likumā noteikto pienākumu var izpildīt daudz operatīvāk un ērtāk. Pieņemot lēmumu bez dalībnieku sapulces sasaukšanas, dalībniekiem nav pienākuma motivēt savu balsojumu. Balsojums „par” vai „pret” ir pietiekošs lēmuma pieņemšanai, ja vien dalībnieks īpaši neizsaka vēlmi paust atšķirīgu viedokli.

Komerclikums nenosaka, vai piekrišanas izteikšanai dalībniekiem jāiesniedz jau noslēgts maiņas līgums vai tikai tā projekts, cik detalizēta informācija par darījumu jāsniedz dalībniekiem, vai dalībnieku piekrišana jāsaņem pirms darījuma noslēgšanas vai arī pietiek ar dalībnieku akceptu jau noslēgtam maiņas līgumam.

Katrā ziņā valde nevarēs izdarīt ierakstu dalībnieku reģistrā par izmaiņām dalībnieku sastāvā (ne-notiks maiņas priekšmeta nodošana), ja tā nevarēs pārliecināties, ka

ir ievērota likumā un statūtos noteiktā daļu atsavināšanas kārtība³.

Komerclikuma 134. panta trešajā daļā noteikts, ka sabiedrība ar ierobežotu atbildību ir slēgta sabiedrība, tādējādi „dalībniekiem ir likumiskas tiesības kontrolēt trešo personu „ienākšanu” sabiedrībā ar dalībnieka tiesībām”⁴. Šis kontroles tiesības kapitāla daļu pārdošanas gadījumā tiek nodrošinātas, pārējiem dalībniekiem izlietojot pirmpirkuma tiesības. Savukārt kapitāla daļu maiņas gadījumā pārējiem dalībniekiem nav pirmpirkuma tiesību, tomēr savas kontroles tiesības tie var realizēt, **piekritot vai nepiekritot šādam darījumam.** Likums neregulē, vai dalībnieku atteikums sniegt piekrišanu maiņas darījumam ir jāpamato⁵. Dalībnieku lēmumu citastarp var atzīt par spēkā neesošu tikai tad, ja lēmums vai tā pieņemšanas procedūra ir pret-runā likumam vai statūtiem⁶. Ja statūtos nebūs paredzēta kārtība piekrišanas došanai vai nebūs paredzēts, ka dalībnieku atteikums maiņas darījumam ir jāpamato, aizskartajam dalībniekam būs visai sarežģīti apstrīdēt šādu negatīvu dalībnieku lēmumu.

Komerclikuma 211. panta otrās daļas 3. punkts nosaka, ka dalībniekam nav tiesību piedalīties balsošanā, ja tiek pieņemts lēmums par darījuma slēgšanu ar viņu. Situācijā, kad dalībnieki pieņem lēmumu par piekrišanu vai atteikumu kapitāla daļu maiņas darījumam, dalībnieks, kurš slēdz maiņas darījumu, drīkst piedalīties šāda lēmuma pieņemšanā. Šāds darījums atrodas ārpus minētās

Diāna Zepa,
zvērīnāta
advokāte,
zvērīnātu
advokātu
birojs
COBALT

normas tvēruma, kas regulē darījumu slēgšanu starp sabiedrību un dalībnieku vai citām saistītām personām, proti, nosaka dalībnieka balsstiesību ierobežojumus gadījumos, kad starp sabiedrību un dalībnieku noslēdzamā darījuma ietvaros pastāv interešu konflikts.

Mazākuma dalībnieku tiesības

Kapitāla daļu maiņas līguma noslēgšanas gadījumā sabiedrības mazākuma dalībniekiem ir visai niecīgas iespējas pretoties šāda darījuma noslēgšanai. Ja statūtos nav noteikts, ka darījuma noslēgšanai ir nepieciešama piekrišana, kuru izteikuši visi sabiedrības dalībnieki, tad mazākuma dalībniekiem, kuru balsstiesībām nav izšķirošas ietekmes dalībnieku sapulces lēmumu pieņemšanā un kuri ir balsojuši pret piekrišanas došanu darījuma noslēgšanai, nav nekādu iespēju kavēt trešo personu ienākšanu sabiedrībā. Ja kapitāla daļu pirkuma gadījumā šāds mazākuma dalībnieks var izlietot pirmpirkuma (vai izpirkuma) tiesības, tad kapitāla daļu maiņas gadījumā mazākuma dalībniekam, kurš ir balsojis pret darījuma apstiprināšanu, faktiski nekādu līdzvērtīgu tiesību nav⁷. **Tāpēc nereti praksē aiz kapitāla daļu maiņas darījuma tiek slēpts kapitāla daļu pirkums, tādējādi apejot pārējo dalībnieku pirmpirkuma tiesības.** Šādu darījumu atbilstoši Civillikuma 1439. pan-

Situācijā, kad dalībnieki pieņem lēmumu par piekrišanu vai atteikumu kapitāla daļu maiņas darījumam, dalībnieks, kurš slēdz maiņas darījumu, drīkst piedalīties šāda lēmuma pieņemšanā.

ta noteikumiem tiesas ceļā var atzīt par simulatīvu darījumu (faktiski tiktu atzīts, ka tika noslēgts kapitāla pirkuma līgums), kā rezultātā aizskartajam dalībniekam varētu būt iespēja izlietot pirkuma gadījumā paredzētās izpirkuma tiesības. Lai tiesa varētu konstatēt, ka darījums ir bijis simulatīvs, proti, noslēgts ar mērķi noslēpt pirkuma līgumu, aizskartajai pusei būs jāpierāda, ka kapitāla daļu atsavinātājs tieši vai pastarpināti (noslēdzot darījumu ķēdi) ir saņēmis vai saņems atlīdzību par kapitāla daļām naudā.

Mainas līguma priekšmets un īpašuma tiesību pārejas brīdis

Par maiņas līguma priekšmetu var būt gan ķermeniskas lietas, gan arī prasījumi un citādas tiesības, izņemot naudu. Attiecīgi sabiedrības dalībnieks savas kapitāla daļas var mainīt gan pret citas sabiedrības kapitāla daļām vai akcijām, gan pret kādu citu ķermenisku lietu, piemēram, nekustamo īpašumu vai transportlīdzekli. Likums pieļauj mainīt kapitāla daļas arī pret prasījuma tiesībām.

Īpašuma tiesības uz maiņas līguma priekšmetu saņēmējam pāriet nodošanas brīdī⁸. Kapitāla daļu maiņas gadījumā nodošanas brīdis ir brīdis, kas sabiedrības valde ir izdarījusi ierakstu sabiedrības dalībnieku reģistrā. Dalībnieku reģistra nodalījums jāparaksta sabiedrības valdes priekšsēdētā-

jam⁹, kapitāla daļu atsavinātājam un ieguvējam, un paraksti ir apliecināmi notariāli. Sabiedrības valdes pienākums ir trīs darba dienu laikā pēc jaunā nodalījuma parakstīšanas iesniegt pieteikumu par izmaiņām dalībnieku reģistrā komercreģistra iestādei.

Nodokļu aspekti

Atkarībā no tā, kas ir maiņas līguma priekšmets, var būt atšķirīgas arī sekas, fiziskām personām nosakot maksājamo iedzīvotāju ienākuma nodokli no šāda ienākuma. Ministru kabineta 2010. gada 21. septembra noteikumu Nr. 899 „Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 97.¹ punktā noteikts, ka gadījumā, ja maiņas priekšmets ir kapitāla daļas, proti, vienas sabiedrības kapitāla daļas tiek apmaiņā pret citas sabiedrības kapitāla daļām, ienākuma nodoklis būs maksājams tikai brīdī, kad apmaiņā iegūtās kapitāla daļas tiks atsavinātas (pārdotas). Savukārt, ja kapitāla daļas tiek apmaiņā pret, piemēram, transportlīdzekli, tad ienākuma gušanas brīdis un attiecīgi iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksāšanas pienākums iestāsies jau tajā brīdī, kad pret apmaiņā nodotajām kapitāla daļām preti būs saņemts transportlīdzeklis¹⁰. Transportlīdzekļa vērtība nosakāma naudas izteiksmē pēc tirgus cenām ienākuma gušanas dienā¹¹.

JURISTA PADOMS

- 7 Kapitāla daļu pirkuma gadījumā šāds mazākuma dalībnieks var izlietot pirmpirkuma (vai izpirkuma) tiesības.
- 8 Civillikuma 2094. pants.
- 9 Vai valdes pilnvarotam valdes loceklim.
- 10 Likuma par iedzīvotāju ienākuma nodokli 16.¹ panta pirmā daļa.
- 11 Likuma par iedzīvotāju ienākuma nodokli 16. panta otrā daļa.

Materiāls tapis
sadarbībā ar

COBALT

Foto: Jānis Deīnats

1 Komerclikuma 188. panta trešā daļa.

2 Tādējādi, izmantojot Komerclikumā atļauto iespēju, dalībniekiem statūtos noteikt alternatīvu regulējumu kapitāla daļu atsavināšanai, tostarp maiņai. Piemēram, dalībnieki var noteikt atšķirīgas prasības dalībnieku sapulces kvorumam, paredzēt, ka dalībnieku sapulcē jāpiedalās visiem sabiedrības dalībniekiem, vai noteikt, ar kādu balsu vairākumu jāpieņem šāds lēmums.

3 Komerclikuma 187.¹ panta 6. daļa.

4 A. Strupiņš. Komerclikuma komentāri III, B daļa. Komersanti. Rīga: „A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 21. lpp.

5 Piemēram, akciju sabiedrības statūtos var noteikt, ka, akcionāru sapulcei lemjot par atteikumu sniegt piekrišanu akciju pārdošanai, jānorāda šāda atteikuma iemesli.

Komerclikuma 238. panta otrā daļa.

6 Komerclikuma 217. panta pirmā daļa.